Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, 1935-12-02, iš Kauno – į Tilžę

Mielas Juozapai! / Ačiū už rūkalus.

Mielas Juozapai!
Ačiū už rūkalus.

Būtų gerai, kad atsiųstum tuos vokiškus leidinius, – dėl namukų. Nors statybos klausimas man nėra dar aktualus [1], bet nors pasižiūrėti būtų įdomu, nors kokį projektėlį ateičiai galima būtų paprojektuoti. Gal išsiųstum juos „apdėtu mokesčiu“? [2]

Pas Adolpą – buvau vieną kartą [3]. Tik man kiek pikta vaikščiot. Kol leidimą gauni, kol nueini – gana įkyri procedūra, o iš nuėjimo – faktinai nėra jokios naudos. Praktiškai – aš jam visai nereikalingas, ir nieko negaliu padėti. O „pletkus“ nešiot – nesinori. Kauną pasiekė žinios, kad Tatjanai [4] Paragvajuj visai nekaip einasi. Gyvena kokioj tai paragvajiškoj triobelėj, – molinės grindys ir stogas, – be lubų. Paryžiaus „Посл. новости“ [5] rusų gyvenimą Paragvajuj aprašinėja gana liūdnais bruožais, gera nelabai kas bus [6].

Na, tavo sklypas, rodos, jau visai tvarkoj. Einant specialistų praktikų apskaičiavimu, mediniai namukai – 5 kambariai su visais patogumais, dabar visiškai padoriai galima įsiruošti už 10. 000 lt. Statybą galėtų prižiūrėti pats Reinhardtas, – jis geras inžinieris.

Geriausių linkėjimų nuo visų mūsų [7].

Boles [8]

1935. XII. 2. [1r] // [1v] //

KOMENTARAI

[1] Balys Sruoga ir Vanda Sruogienė tuo metu jau buvo įsigiję žemės sklypą: „1935 m. Sruogai įsigijo 15 arų sklypą Kauno miesto VI-tojo forto rajone (taip nurodyta sklypo plano dokumentuose), Ramiojoje gatvėje 9B, – pačiame miesto pakraštyje. Sunku įsivaizduoti, bet tais laikais statinių aplink buvo nedaug, plytėjo laukai. Rajono apylinkės gražios: netoliese teka Girstupio upelis, driekiasi Adomo Mickevičiaus slėnis, Ąžuolynas, kuriame Sruogų šeima mėgo slidinėti. Namas dabar priklauso Gričiupio mikrorajonui, kuris tuomet dar tik kūrėsi. Prieš statant namą reikėjo pasirūpinti sklypu, šeima entuziastingai ėmės sodininkystės“ (Kristina Grigonytė-Šerpenskienė, „Traukiniu atvežta „bakūžė“: kaip profesorius Balys Sruoga Kaune namus statėsi“, žr. *Kaunas pilnas kultūros*, in: https://kaunaspilnas.lt/traukiniu-atvezta-bakuze-kaip-profesorius-balys-sruoga-kaune-namus-statesi), (2026-06-14)

„Mūsų sklypas yra pirktas 1935 metais, kada sklypų kainos buvo labiausia nukritusios, – mokėta po 2,5 lt. už kv. mtr. Ir tuomet tame rajone sklypai buvo daug brangesni, – net menkesnės rūšies ir blogesnės situacijos sklypai. Už tokią kainą sklypas buvo galima pirkti tiktai iš banko, kuriam pirktasai sklypas buvo praskolintas. […]

Visas sklypas yra aptvertas aukšta lentelių tvora, kurios kaina siekia iki 1000 lt. Iš šiaurės pusės yra pasodinti eglių gyvatvorė, aplink sklypą yra prisodinta akacijų, kaštanų, klevų, liepų, uosių, alyvų. Yra pasodinta vaismedžių sodas (obelys, kriaušės, slyvos, vyšnios, agrastai, avietės, serbentai, braškės). Pasodinta įvairių dekoratyvinių krūmų, padėti pagrindai planingam gėlynui. Žemė jau sutvarkyta, įtręšta. Visa tai tektų taip pat įkainuoti ne vienu šimtu litų“ (Balys Sruoga, „Prašymo paaiškinimas“, [siekiant gauti Lietuvos banko, Kauno skyriaus, paskolą namo statybos sąskaitoms apmokėti], [1938], [mašinraštis], in: LLTI TS, dar žr. in: Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus, ED-9959 / A-239, Inv. Nr. 40).

Idėjas dėl namo sklype Baliui Sruogai architektas Vladimiras Zubovas pradėjo siūlyti netrukus – 1936 m.: „Vokiškus žurnaliukus gavau (tik neprisirengiau pinigus pasiųst), bet mūsų reikalui jie nelabai ką duos. Paskutiniu laiku man kilo visai naujos idėjos, – pradėjo siūlyti jas arch. Zubovas, o patvirtino ir įtikino mane V. Landsbergis. Jis pataria statyti medinius namus, tik jokiu būdu ne iš rąstų, bet sukalti tuščias sienas (vidury spaliai ar panaši medžiaga, tik ne pjuvenos) iš stačių lentų. Ši statyba – Amerikoj labai plačiai vartojama. Stutgardto miesto valdyba davė 10 ha. – išbandyti šitokiai medinių namų statybai. Landsbergis važinėjo ten studijuoti – ir stačiai sužavėtas. Tokie namai – ir šiltesni, ir patvaresni, negu iš rąstų. Visas reikalas – jų konstrukcijoj. Zuboviokas tik sakė – yra vienas feleris: pas mus dar nėra prityrusių meisterių, kurie galėtų gerai padirbti. Bet Landsbergis, pasirodo, jau yra statęs tokių namų Kaune – ir labai gerai išeiną. Besikalbant, per 10–20 minučių jis nupiešė tokių namų eskizą, pusantro aukšto, bet ne mansardų sistema – mum labai patiko: 5–6 kambariai, itin gražiai ir patogiai išplanuoti. Pasiremdamas savo patyrimu – o jis Lietuvoje daugiausia yra statęs – sako: tokius namus lengvai gali pastatyti už 7000 litų. Bus sako: kukliai, bet patogiai ir gražiai, net elegantiškai. Jis davė visą eilę smulkių, bet konkrečių ir praktiškų nurodymų, – kad jis man užimponavo labai. Namų planą ir projektą jis man padarys – nemokamai. Tiktai šioje statyboje turi būti smulkiai padaryti darbo planai – smulkiai išpieštos visos detalės, – tas darbas teks duoti Zubovui, kainuos apie 200–300 litų, – turi būti daug tų darbo planų. Jeigu tau ši medžiaga būtų įdomi – paskui galėtum pasinaudoti. Kol kas teturiu tik provizoriškai apibrėžtą namo idėją. Jei norėtum – galėčiau ir ją atsiųsti“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Kauno – į Tilžę, 1936-01-08, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 280, l. 1r).

[2] Balys Sruoga atsako į anksčiau jam rašytą brolio Juozapo Sruogos laišką:

„Mielas Boleslavai,

Labai ačiū tau už tarpininkavimą. Džiaugiuosiu, kad dar buvo galima suspėti reikalą atlikti.

Ar tau nebūtų įdomu gauti vokiečių išleistus „Bauwelt-Verlag'o“ [*vok* leidyklos „Bauwelt“] sekančius „Sonderhefte“ [*vok* specialius leidinius]?

25 Kleinhäusen im Preise von 5 000 bis 10 000 Mr. Grundrisse, Abbildungen und Bauseschreibengen mit Baukosten Angabe, Ratschläge für Grunderwerb Finanzierung, Entwurf des Hauses… 36 Seiten, 100 Abbildungen [*vok* 25 nedidelių namų, kurių kaina svyruoja nuo 5 000 iki 10 000 markių, planai, iliustracijos ir statybos aprašymai su nurodytomis statybos išlaidomis, konsultacijos žemės įsigijimo, finansavimo ir namo projektavimo klausimais… 36 puslapiai, 100 iliustracijų].

25 Einfamilienhäuser im Preise von 10 000 bis 20 000 Mr. 36 Seiten, 100 Abbildungen (die in diesem Heft gezeigten Häuser sollen gehobenan Ansprüchen genügen) [*vok* 25 individualūs namai, kurių kaina svyruoja nuo 10 000 iki 20 000 markių, 36 puslapiai, 100 iliustracijų (šiame žurnale pavaizduoti namai turi atitikti aukštesnius reikalavimus)].)

„Wir wollen ein Kleines Haus bauen“ [*vok* „Mes norime pastatyti mažą namą“] – Bilder und Pläne für schlichte Häuser, 36 Seiten [*vok* „Paprastų namų nuotraukos ir planai“, 36 puslapiai].

———————

„Rund ums Haus“ [*vok* „Aplink namus“], – Kleinarbeiten in Garten, Hof und Haus [*vok* Smulkūs darbai sode, kieme ir namuose] – (Spielecke, Zäune, Wege, Mistbeetkasten, Sitzplatz, Laube, Spalier, Vogelhäuschen, Dachkammer) [*vok* žaidimų aikštelė, tvoros, takai, inspektas, terasa, pavėsinė, gyvatvorė, lesyklėlė, mansarda].“

———————

Kiekvienas sąsiuvinis kainuoja Rm. 1.-; juose galima rasti daug įvairių paraginimų, patarimų – projektų.

Šiandien „Lietuvos aide“ skaičiau straipsnį apie antrą pašto ženklų bylą. Plaukai šiaušiasi nuo tokio skandalo! –

Ar buvai pas Adolpą?
Kloniojausi jums visiems.
Brolis Juozapas

Tilžė, 1935 XI 25

(Žinoma, gatavo projekto sulig tavo noru nerasi!).

P. S. Gal Kazimieras norėtų juos gauti?
J.“

(Juozapo Sruogos laiškas Baliui Sruogai, iš Tilžės – į Kauną, 1935-11-25, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 855, nr. 27, l. 1r–v, 2r–v)

[3] Adolfas Sruoga (1887–1941) – Pašto valdybos direktorius, 1935-02-18–26 Kauno apygardos teisme pripažintas kaltu dėl pašto ženklų padirbinėjimo, neteisėto prekiavimo jais, pasisavinant už juos gautus pinigus, oficialių raštų klastojimo. Adolfas Sruoga nuo 1933 m. spalio 14 d. laikytas Kauno sunkiųjų darbų kalėjime.

Juozapas Sruoga laiške broliui Baliui Sruogai išsakė, kokį įspūdį jam paliko atgarsiai valstybinėje žiniasklaidoje apie tuo metu svarstytą antrąją, t. y. „mažąją“, pašto ženklų bylą dėl klaidų (žr. „Adolfo Sruogos, Valerijono Miliausko, Vaclovo Kundroto baudžiamoji byla“, in: *LCVA*, f. 478, ap. 4, b. 11649):

„Kauno apygardos teismas jau gavo antrą pašto ženklų bylą, vadinamą „mažąja“, arba „dėl klaidų“. Ji paskirta spręsti sausio 20–22 d. Patraukti kaltinamaisiais trys asmenys: buvęs pašto valdybos inspektorius, vėliau direktorius Adolfas Sruoga, buv. pašto valdybos ekspedicijos skyriaus vedėjas Valerijonas Miliauskas ir to skyriaus buv. raštvedys Vaclovas Kundrotas. Jie kaltinami pagal B. St. 51 ir 3 d., 636 str. Į teismą prokuratūros kviečiami 88 liudytojai ir 3 ekspertai.

Bylos užuomazga prasidėjo 1930 m. rugsėjo 22 d., bet ji apima patrauktųjų atsakomybėn nusikaltimus nuo 1919 metų. Valstybės kontrolės vienas revizorius pranešė valst. kontrolieriui, kad, jo turimomis žiniomis, Lietuvos pašto ženkluose esama daug klaidų ir kad tokiais ženklais spekuliuoją pašto žinybos valdininkai. Kaip konkretų atsitikimą, nurodė 1930 m. Vytauto D. jubiliejinius vieno lito vertės ženklus, kuriuose Vytauto D. ir Valstybės Prezidento A. Smetonos paveikslai sukeisti. Pagal tą pranešimą pradėtas tardymas, kuris atidengė ištisą klastojimų eilę. Taip susidarė šį byla.

Jubiliejiniai Vytauto D. metų ženklai buvo spausdinami „Spindulio“ spaustuvės litografijoje. Ženklų spausdinimą prižiūrėdavo komisija, o šių ženklų spausdinimą du asmenys – pašto valdybos atstovas Kundrotas ir valst. kontrolės – Arasas. Pastarasis reikalavo griežtesnės kontrolės, bet pašto valdyba griežtai užprotestavo, ir tvarka nebuvo pakeista. Litografijos darbininkui Jurgensui Kundrotas įsakė jubiliejinių Vytauto D. ženklų lape (kuriame yra 200 ženklų), apačioje Vytauto Didžiojo ir Valst. Prezidento paveikslus dviejuose ženkluose sukeisti vietomis. Kai graveris tą „klaidą“ pastebėjo, Kundrotas neleido klaidos pataisyti ir liepė taip spausdinti. Iškilus klastojimui, Kundrotas prisipažino, bet aiškinosi tik norėjęs „iškrėsti šposą“ valstybės kontrolės atstovui Arasui. Tačiau vėliau paaiškėjo, kad „šposas“ buvo ne vien Kundroto sugalvotas, o sąmoningai kelių susitarusių asmenų daromas pasipelnyti. Spaustuvės administracija patvirtino, kad tokia klaida tik sąmoningai galėjo būti padaryta. Kundrotas prašęs spaustuvės administraciją to įvykio „nepūsti“ ir priversti darbininką Jurgensą sakyti, kad su tais ženklais per neapsižiūrėjimą įvykus klaida.

Jubiliejinių ženklų atspausdinta 525 lapai, viso 105. 000 ženklų. Juose buvo 1. 050 klaidingų ženklų. Kai ženklai gaunami iš spaustuvės, jie skaitomi lapais. Pašto valdybos vadovybė tikrintojams (skaitytojams) nurodydavo tikrinti, ar nėra suplyšusių lapų, bet niekuomet neįspėjo sekti, ar kartais nėra klaidingai atspausdintų. Jubiliejiniai ženklai buvo išsiųsti paštams, bet iš visų lapų prieš siunčiant buvo išplėšti klaidingi ženklai. Du filatelistai Panevėžio pašte pareikalavo klaidingų ženklų, o jų negavę, parašė skundą pašto valdybai. 8 lapai su klaidingais ženklais į Panevėžį buvo pasiųsta, bet tų filatelistų skundas iš pašto valdybos bylų pražuvo. Klaidingais ženklais buvo aprūpinti kai kurie pašto valdybos ir Kauno pašto valdininkai (visi filatelistai). Ženklų sandėlyje rasta jau tik 22 ženklai. Tada pašto valdyba aplinkraščiu įsakė visiems paštams klaidingų jubiliejinių ženklų nepardavinėti ir juos grąžinti… Suprantama, nė vienas paštas negrąžino, nes nė vienas tokių ženklų nebuvo gavęs. Pašto valdybai toks aplinkraštis išsiųsti buvo reikalingas valstybės kontrolei suklaidinti.

Vedant tolesnį tardymą paaiškėjo, kad „klaida“ pasitaikė ne tik 1930 metais, bet ji kroniškai kartojosi nuo pat 1918 m. Štai kiek viso labo išleista klaidingų ženklų: 1918 metais 11 atskirų serijų, 1919 m. net 134, 1920 m. – 23, 1921 m. – 80, 1922 m. – 137, 1923 m. – 48, 1924 m. – 9, 1925 m. – 3, 1926 m. – 15, 1927 m. – 16, 1928 m. – 3, 1929 m. – 5, 1930 m. – 46, 1931 m. – 1, 1932 m. – 1 ir 1933 m. – 4, taigi, viso 538 laidos.

Pašto ženklų sandėlis visą laiką buvo Sruogos žinioje. Jo artimiausiais padėjėjais ir patikimaisiais buvo Miliauskas ir Kundrotas. Užsienių kolektoriai nuolat kreipdavosi į pašto valdininkus ir gaudavo pirkti klaidingų pašto ženklų. Už klaidingus ženklus brangiai mokama. Pav., už kalbamus jubiliejinius „klaidingus“ ženklus užsienio filatelistai mokėjo po 25 litus už vieną, o už klaidingus 60 centų vertės ženklus (su apverstu karveliu) mokėta net po 80 litų už vieną. „Klaidingi“ ženklai į paštus nepatekdavo arba labai retai tepatekdavo. Tai saugojo patrauktoji atsakomybėn trejukė.

„Klaidingų“ ženklų gausumas mūsų valstybės nuolatinėmis pajamomis iš užsienio (taip pat ir vietos filatelistų įpirkimams) sudavė smūgį“ (Bl. „Paskirta antroji pašto ženklų byla. Patraukti atsakomybėn A. Sruoga, V. Miliauskas ir V. Kundrotas“, in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1935-11-24, Nr. 293, p. 4).

[4] Tatjana Zavarina-Sruogienė (1889–1979) – Adolfo Sruogos žmona. Ji kartu su vaikais išvyko į Paragvajų 1935 m. rudenį, dar nesibaigus Adolfo Sruogos baudžiamosios bylos svarstymui Kauno apygardos teismo Apeliacijų rūmuose: „Tatjana gi tikrai su vaikais išvažiavo į Paragvajų“ (žr. Balio Sruogos laišką Juozapui Sruogai, iš Kauno – į Tilžę, 1935-10-30, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 278, l. 1r).

[5] *Последние новости (rus Paskutinės naujienos*) – 1920–1940 m. rusų kalba Paryžiuje leistas laikraštis. Populiariausias ir įtakingiausias pirmos rusų emigracijos bangos dienraštis, kuriame buvo aprašomas rusų diasporos gyvenimas užsienyje, publikuotos politinės apžvalgos, skelbti tarptautiniai pranešimai, spausdinti literatūros kūriniai.

[6] Broliai Balys, Kazimieras ir Juozapas Sruogos žinojo, kad Adolfo Sruogos žmona dėl vargano gyvenimo Paragvajuje ketino grįžti į Lietuvą. Jie galvojo, kaip padėti giminaičiams – įkalinto brolio Adolfo Sruogos sūnums. Todėl jie planavo brolėnus apgyvendinti Baibokuose – mirusio tėvo Pranciškaus Sruogos sūnums, gyvenusiems ir dirbusiems ne Baibokuose, testamentu ten skirtame žemės plote; laiške atsiskleidžia ir platesnis gyvenimo pavaikslas, pvz., Baibokų reikalai, rūpestis sergančio brolio Aniolo šeima, kuriai reikalingi globėjai, santykis su broliu Aniolu, Baibokų ūkio paveldėtoju:

„Mielas Kazimierai,

Sunku ką nors pasakyti del jūsų nusistatymo. Tatjaną į Baibokus vargiai kas įsileis, ir seklyčią kažin ar išnuomotų. Bendrai jūsų pasiūlymas turi tik teoretinės reikšmės. Žinoma, man tuomet irgi beliktų atsisakyti nuo savo dalies! Turėt reikalą su Tatjana – tai sveikata brangiau kainuotų, negu tas sklypas! Mano nuomone, Tatjana turi surasti sau darbą; kokį ji darbą pasirinks ir sugebės atlikti, tai jau jos dalykas. –

Del Aniolo vaikų tai aš buvau tos nuomonės (jos ir pasilieku), kad jų globojimu reiktų rūpintis visai neprigulmingai, ar mes kiek užinteresuoti Baibokais, ar ne. Žinoma, tas dar nereiškia, kad mes turėtume ten pinigus kišti. Palikto turto pilnai užtenka vaikų užauginimui ir išauklėjimui. – Globėjų pareiga turėtų būti prižiūrėti, kad tas turtas būtų vaikų naudai vartojamas ir pan. Juog palikus be globos, tai vaikai galėtų būt visai nustumti į šalį. –

Man labai įdomu sužinoti, ar Boleslavas tikrai kalbėjo su Adolpu del jo platinamų gandų ir ką Ad-s pasakė. Žinoma, mes jo iš kalėjimo negalime ištraukti, negalime nei suminkštinti kalėjimo režimo. – Mus šantažuoti gali tik Viera [Adolfo Sruogos žmonos Tatjanos sesuo] arba Tatjana; Ad-s, rodos, negalėtų turėti kokį nors interesą! Užgirdęs, kad Tatjana su vaikais nori grįžti Lietuvon, aš buvau nustojęs siuntinėti Lolei [Leonardui Sruogai – Adolfo Sruogos ir Tatjanos Zavarinos-Sruogienės sūnui] lietuviškus laikraščius. Ir štai šį sekmadienį gaunu iš jo laišką.

Pirma negu atsakyti į tą laišką aš norėčiau užgirsti jūsų abiejų nuomonę. Parodyk tą laišką Boleslavui ir grąžink man (neužlaikyk ilgai).

Rašant norėčiau išvengti užsiangažavimo. –

Įdomu, kokiais gi keliais tie gandai ateina?! Gal dabar Lapėnas [Jonas Lapėnas – verslininkas, nuo 1926 m. Kauno „Maisto“ bendrovės direktorius, 1936 m. dėl sukčiavimo nuteistas 8 metams sunkiųjų darbų kalėjimo] ką nors papasakojo? Jog jis ilgą laiką su Adolpu sėdėjo [1935 m. pareiškus įtarimus sukčiavimu Jonas Lapėnas suimtas ir patalpintas į Kauno kalėjimo vadinamąją „Inteligentų kamerą“, kur bausmę atliko valstybės iždo vagys]. –

Gerai, kad aš dar neparašiau Povilui Luomonui [pusbroliui, kuris rūpinosi Baibokais]; aš jau visai buvau pasiryžęs rašyti jam mūsų visų trijų vardu. –

Ar galima teismui pavesti, kad jis vietoje pats surastų globėjus?

Kaip tau atrodo, ar galima būtų parašyti Klingai [Sruogų šeimos bičiuliui iš Jasiuliškių kaimo, netoli Baibokų, artimiausiam kaimynui] apie jūsų sumanymą patalpint Adolpo vaikus Baibokuose? Žinoma, su tikslu, kad apie tai sužinotų ir Salomėja?

Nors man Kanauninkas [Matas Kirlys, Vabalninko klebonas] ir nieko neatsako, bet aš manau parašyt jam dar kartą. Pridėjau atsakymui net pašto markutę. Gal Boleslavas jį užrūstino?

Na, tai tam kartui tiek.

Bronė, Jolita ir aš siunčiame jums visiems mūsų geriausius linkėjimus.

Brolis Juozapas

1936 X 14. –

Ar negrįš Lapėnas į „Maistą“ [Jonui Lapėnui pareikštus kaltinimus Apeliacinis teismas panaikino, bet jis 1937 m. mirė, neišgirdęs jį išteisinančio nuosprendžio]?“

(Juozapo Sruogos laiškas Kazimierui Sruogai, iš Tilžės – į Kauną, 1936-10-14, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 856, nr. 1, l. 1r–v, 2r–v)

[7] Linkėjimų Juozapo Sruogos šeimai siuntė dešimtmetė rašytojo dukra Dalia Sruogaitė (1925–2015) ir žmona Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997) – 1928–1939 m. Kauno III valstybinės gimnazijos istorijos mokytoja, nuo 1935 m. tos pačios gimnazijos inspektorė.

[8] Balys Sruoga (1896–1947) – Juozapo Sruogos brolis, Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto dėstytojas (dėstė rusų literatūrą, pasaulinio teatro istoriją, vadovavo slavistikos ir teatro seminarams, įsteigė akademinę dramos studiją); nuo 1932 m. – profesorius.